

تاریخ آل عثمان

تاج‌بیگزاده، جعفر چلبی

منابع

ششن، رمضان (۱۳۹۱). «مورخان عثمانی»، *تاریخ‌نگاری و مورخان عثمانی*، ترجمه و تدوین نصرالله صالحی، تهران، پژوهشکده تاریخ اسلام.
Babinger, F. (1927). *Geschichtschreiber der Osmanen und ihre Werke*, Leipzig, *Oriente Moderno*, Editor-in-chief: Claudio Lo Jacono, Istituto per l'Oriente C. A. Nallino, Rome.

تاریخ آل عثمان

تاریخ‌نامه دودمانی عثمانیان و نخستین تاریخ بزرگ عثمانی، اثر ابن کمال پاشازاده (ابن کمال پاشازاده، احمد بن سلیمان^{*})، در قرن ۱۰ ق.

کلیات

ابن کمال تاریخ آل عثمان را در ۹۳۳ ق در ده دفتر (جلد) نوشته است (حاجی خلیفه، ج ۱، ص ۲۸۳). هشت کتاب نخست این تاریخ‌نامه بسیار مفصل و عظیم تاریخ به دستور سلطان بایزید دوم نوشته شده است (مناژ، ص ۸۷). این کتاب مشتمل است بر تاریخ عثمانی از ابتدای تأسیس تا زمان تألیف. با تألیف این کتاب، تاریخ‌نگاری عثمانی وارد عصر کلاسیک شد و به کمال رسید (ششن، ص ۲۸۲).

ابن کمال که هم‌عصر بدلیسی (بدلیسی، ادزیس بن علی^{*}) بود، کبابش را برخلاف بدلیسی که به فارسی نوشته بود، به ترکی نگاشت، اما به تقلید از هشت‌بهشت^{*} بدلیسی، از شیوه متصنع و متکلفانه استفاده کرد (مناژ، ص ۸۷). علت نگارش این کتاب به زبان ترکی آن بود که ابن کمال می‌خواست نشان دهد که به زبان ترکی هم همانند زبان فارسی می‌توان تاریخ نوشت و اثری مشابه هشت‌بهشت^{*} پدید آورد (Özcan, p 186).

منابع تألیف

کمال پاشازاده در انتخاب منابع خود دقت و نکته‌سنجی به خرج داده و پیش از هر چیز، به گزارش‌های شاهدان عینی، که برخی از آنها رجال بزرگ زمانه‌اش بودند، نیز تکیه کرده است (مناژ، ص ۸۸).

ویژگی‌های تاریخ‌نگاری

کمال پاشازاده، جدای از تفاوت‌هایی در سبک و روش با معاصرانش، از آن جهت که برخلاف آن‌ها تاریخ را یک رشته حوادث غیرمرتبط تلقی نکرده، بلکه زنجیره‌ای از

۱۲۷۹ و ۱۲۸۰ ق در استانبول به چاپ رسیده است. عصمت پارماق‌سز اوغلو نیز متن ساده‌شده *تاج‌التواریخ* را در آنکارا منتشر کرده است. کل اثر و بخش‌های مختلف آن، از سوی برخی محققان به زبان‌های اروپایی ترجمه شده است. (ششن، همان‌جا).

منابع

ششن، رمضان (۱۳۹۱). «مورخان عثمانی»، *تاریخ‌نگاری و مورخان عثمانی*، ترجمه و تدوین نصرالله صالحی، تهران، پژوهشکده تاریخ اسلام.
Inalcik, Halil (1962). "The Rise of Ottoman Historiography", *Historians of the Middle East*, edited by Bernard Lewis & P. M. Holt, London, Oxford University Press, p. 152-167; İpşirli, Mehmet (1999). "OsmanlıTarih Yazıcılığı", *Osmanlı Yeni Türkiye Yayınları*, Cild VIII, Ankara, p. 247-256; NurYıldız, Sara (2004). "Historiography: The Ottoman Empire", *Iranica*, Vol. XIV, p. 403-411; NurYıldız, Sara (2005). "Persians in the Service of the Sultan Historical Writing in Persians under the Ottoman during the 5th and 6th Centuries", *Studies on Persianate Societies*, Vol. II, Manohar, p. 145-163; Ortaylı, İber (2004). "Basic Trends in Ottoman Turkish Historiography", *Ottoman Studies*, Istanbul Bilgi University Press, p. 57-67; Öztürk, Necdet (1999). "Osmanlı larda Tarih Yazıcılığı Üzerine", *Osmanlı Yeni Türkiye Yayınları*, Cild VIII, Ankara, p. 257-261.

تاج‌بیگزاده، جعفر چلبی

(- ۹۲۱ ق). شاعر، تاریخ‌نگار عثمانی، در قرن ۱۰ ق.

جعفر بن تاج‌بیگ فرزند تاج‌بیگ و برادر کوچک سعدی چلبی، شاعری که در سال ۹۲۲ ق اعدام شد، بود. او نیز هم‌چنین برادرش، شاعر بود. در آماسیه به دنیا آمد. در استانبول بزرگ شد و بعدها دوبار به مقام نشانچی رسید. به دستور سلیم اول، با همسر شاه‌اسماعیل، تاجلی خانم، که در جنگ چالدران به اسارت درآمده بود، ازدواج کرد. اما بعدها مورد غضب سلطان قرار گرفت و به دستور او در رجب سال ۹۲۱ ق اعدام شد (ششن، ۱۳۹۱، ص ۲۸۶).

آثار

دیوان اشعار او، *هوس‌نامه*، که نسخه‌ای از آن، در کتاب‌خانه ایاصوفیه محفوظ است؛ تاریخ‌نامه *منثور فتح‌نامه* استانبول (ششن، ۱۳۹۱، ص ۲۸۶؛ *Oriente Moderno*, vol. II, p 348 (Babinger, p 80).

Tacizade Cafer Çelebi: (190077)

Cafer Çelebi, Tacizade

Tacizade Cafer Çelebi (Tâcizâde Cafer Çelebi) (856?-921/1452?-1515) was a leading Ottoman poet, prose stylist, and administrator, principally during the reign of Bayezid (Bāyezīd) II (r. 886-918/1481-1512). He was born in Amasya, where his father Taci (Tācī) Beg (d. 890/1485) was a member of Bayezid's princely household, possibly his personal secretary. Cafer and his brother Sadi (Sa'dī) Çelebi (d. 922/1516) both studied at leading *medreses* in Bursa and both graduated to teaching careers. Cafer Çelebi's first teaching post in Simav, western Anatolia, also required him to act as *kadı* (*qāḍī*, judge; Erünsal, Tâcizâde Câfer Çelebi, 353). He subsequently served as administrator of the *vakıf* (*waqf*, charitable foundation) of Bayezid II in Edirne. In 903/1497 he was appointed *nişancı*, (*nişāncı*, keeper of the sultan's seal) and therefore head of the state chancery. Cafer was the first holder of this post to be appointed from the scholarly class, and to insist upon the *nişancı* being given hierarchical precedence over the *defterdar* (*defterdār*, treasurer). He served as *nişancı* until

917/1511, when he was dismissed as a result of his support for Şehzade (Prince) Ahmed (Şehzâde Aḥmed) during the succession struggle between Bayezid II's sons. After two years out of office, Cafer Çelebi was re-appointed *nişancı* by Selim (Selīm) I (r. 918-26/1512-20) in 919/late 1513, and was responsible for composing several *fethnames* (*fethnāmes*, victory letters) after the Ottoman victory over the Şafavids at the battle of Çaldıran the following year. Cafer was high enough in the sultan's favour at the time of the battle to be given the defeated shah's wife (or concubine?) as his own wife, and to be promoted to the post of *kazasker* (*qāḍī-ʿasker*, chief judge) of Anatolia. However, a few months later, he was implicated in a Janissary revolt against Selim I's intended continuation of the eastern campaign and was executed on 8 Receb (Rajab) 921/18 August 1515.

As a poet, Cafer Çelebi is best known for his *divan* (*dīvān*, collection of poems) and his *mesnevi* (*mesnevī*, romance) *Hevesname* (*Hevesnāme*, "Love story," completed 899/1493-4). His *divan* contains mainly Turkish verse, with only a few poems in Arabic and Persian. From the number of *nazires* (*nazīres*, parallel poems) to *gazels*

31 Mart 2017

منابع

ششن، رمضان (۱۳۹۱). «مورخان عثمانی»، *تاریخ‌نگاری و مورخان عثمانی*، ترجمه و تدوین نصرالله صالحی، تهران، پژوهشکده تاریخ اسلام.
Babinger, F. (1927). *Geschichtschreiber der Osmanen und ihre Werke*, Leipzig, *Oriente Moderno*, Editor-in-chief: Claudio Lo Jacono, Istituto per l'Oriente C. A. Nallino, Rome.

تاریخ آل عثمان

تاریخ‌نامه دودمانی عثمانیان و نخستین تاریخ بزرگ عثمانی، اثر ابن کمال پاشازاده (ابن کمال پاشازاده، احمد بن سلیمان^{*})، در قرن ۱۰ ق.

کلیات

ابن کمال تاریخ آل عثمان را در ۹۳۳ ق در ده دفتر (جلد) نوشته است (حاجی خلیفه، ج ۱، ص ۲۸۳). هشت کتاب نخست این تاریخ‌نامه بسیار مفصل و عظیم تاریخ به دستور سلطان بایزید دوم نوشته شده است (مناژ، ص ۸۷). این کتاب مشتمل است بر تاریخ عثمانی از ابتدای تأسیس تا زمان تألیف. با تألیف این کتاب، تاریخ‌نگاری عثمانی وارد عصر کلاسیک شد و به کمال رسید (ششن، ص ۲۸۲).

ابن کمال که هم‌عصر بدلیسی (بدلیسی، ادزیس بن علی^{*}) بود، کبابش را برخلاف بدلیسی که به فارسی نوشته بود، به ترکی نگاشت، اما به تقلید از هشت‌بهشت^{*} بدلیسی، از شیوه متصنع و متکلفانه استفاده کرد (مناژ، ص ۸۷). علت نگارش این کتاب به زبان ترکی آن بود که ابن کمال می‌خواست نشان دهد که به زبان ترکی هم همانند زبان فارسی می‌توان تاریخ نوشت و اثری مشابه هشت‌بهشت^{*} پدید آورد (Özcan, p 186).

منابع تألیف

کمال پاشازاده در انتخاب منابع خود دقت و نکته‌سنجی به خرج داده و پیش از هر چیز، به گزارش‌های شاهدان عینی، که برخی از آنها رجال بزرگ زمانه‌اش بودند، نیز تکیه کرده است (مناژ، ص ۸۸).

ویژگی‌های تاریخ‌نگاری

کمال پاشازاده، جدای از تفاوت‌هایی در سبک و روش با معاصرانش، از آن جهت که برخلاف آن‌ها تاریخ را یک رشته حوادث غیرمرتبط تلقی نکرده، بلکه زنجیره‌ای از

۱۲۷۹ و ۱۲۸۰ ق در استانبول به چاپ رسیده است. عصمت پارماق‌سز اوغلو نیز متن ساده‌شده *تاج‌التواریخ* را در آنکارا منتشر کرده است. کل اثر و بخش‌های مختلف آن، از سوی برخی محققان به زبان‌های اروپایی ترجمه شده است. (ششن، همان‌جا).

منابع

ششن، رمضان (۱۳۹۱). «مورخان عثمانی»، *تاریخ‌نگاری و مورخان عثمانی*، ترجمه و تدوین نصرالله صالحی، تهران، پژوهشکده تاریخ اسلام.
Inalcik, Halil (1962). "The Rise of Ottoman Historiography", *Historians of the Middle East*, edited by Bernard Lewis & P. M. Holt, London, Oxford University Press, p. 152-167; İpşirli, Mehmet (1999). "OsmanlıTarih Yazıcılığı", *Osmanlı Yeni Türkiye Yayınları*, Cild VIII, Ankara, p. 247-256; NurYıldız, Sara (2004). "Historiography: The Ottoman Empire", *Iranica*, Vol. XIV, p. 403-411; NurYıldız, Sara (2005). "Persians in the Service of the Sultan Historical Writing in Persians under the Ottoman during the 5th and 6th Centuries", *Studies on Persianate Societies*, Vol. II, Manohar, p. 145-163; Ortaylı, İber (2004). "Basic Trends in Ottoman Turkish Historiography", *Ottoman Studies*, Istanbul Bilgi University Press, p. 57-67; Öztürk, Necdet (1999). "Osmanlı larda Tarih Yazıcılığı Üzerine", *Osmanlı Yeni Türkiye Yayınları*, Cild VIII, Ankara, p. 257-261.

تاج‌بیگزاده، جعفر چلبی

(- ۹۲۱ ق). شاعر، تاریخ‌نگار عثمانی، در قرن ۱۰ ق.

جعفر بن تاج‌بیگ فرزند تاج‌بیگ و برادر کوچک سعدی چلبی، شاعری که در سال ۹۲۲ ق اعدام شد، بود. او نیز هم‌چنین برادرش، شاعر بود. در آماسیه به دنیا آمد. در استانبول بزرگ شد و بعدها دوبار به مقام نشانچی رسید. به دستور سلیم اول، با همسر شاه‌اسماعیل، تاجلی خانم، که در جنگ چالدران به اسارت درآمده بود، ازدواج کرد. اما بعدها مورد غضب سلطان قرار گرفت و به دستور او در رجب سال ۹۲۱ ق اعدام شد (ششن، ۱۳۹۱، ص ۲۸۶).

آثار

دیوان اشعار او، *هوس‌نامه*، که نسخه‌ای از آن، در کتاب‌خانه ایاصوفیه محفوظ است؛ تاریخ‌نامه *منثور فتح‌نامه* استانبول (ششن، ۱۳۹۱، ص ۲۸۶؛ *Oriente Moderno*, vol. II, p 348 (Babinger, p 80).

Tacizade Cafer Çelebi: (190077)

Cafer Çelebi, Tacizade

Tacizade Cafer Çelebi (Tâcîzâde Cafer Çelebi) (856?-921/1452?-1515) was a leading Ottoman poet, prose stylist, and administrator, principally during the reign of Bayezid (Bāyezīd) II (r. 886-918/1481-1512). He was born in Amasya, where his father Taci (Tâcî) Beg (d. 890/1485) was a member of Bayezid's princely household, possibly his personal secretary. Cafer and his brother Sadi (Sa'dî) Çelebi (d. 922/1516) both studied at leading *medreses* in Bursa and both graduated to teaching careers. Cafer Çelebi's first teaching post in Simav, western Anatolia, also required him to act as *kadı* (*qāḍî*, judge; Erünsal, Tâcîzâde Câfer Çelebi, 353). He subsequently served as administrator of the *vakıf* (*waqf*, charitable foundation) of Bayezid II in Edirne. In 903/1497 he was appointed *nişancı*, (*nişāncı*, keeper of the sultan's seal) and therefore head of the state chancery. Cafer was the first holder of this post to be appointed from the scholarly class, and to insist upon the *nişancı* being given hierarchical precedence over the *defterdar* (*defterdâr*, treasurer). He served as *nişancı* until

917/1511, when he was dismissed as a result of his support for Şehzade (Prince) Ahmed (Şehzâde Aḥmed) during the succession struggle between Bayezid II's sons. After two years out of office, Cafer Çelebi was re-appointed *nişancı* by Selim (Selîm) I (r. 918-26/1512-20) in 919/late 1513, and was responsible for composing several *fethnames* (*fethnâmes*, victory letters) after the Ottoman victory over the Şafavids at the battle of Çaldıran the following year. Cafer was high enough in the sultan's favour at the time of the battle to be given the defeated shah's wife (or concubine?) as his own wife, and to be promoted to the post of *kazasker* (*qāḍî-ʿasker*, chief judge) of Anatolia. However, a few months later, he was implicated in a Janissary revolt against Selim I's intended continuation of the eastern campaign and was executed on 8 Receb (Rajab) 921/18 August 1515.

As a poet, Cafer Çelebi is best known for his *divan* (*dīvân*, collection of poems) and his *mesnevi* (*mesnevî*, romance) *Hevesname* (*Hevesnâme*, "Love story," completed 899/1493-4). His *divan* contains mainly Turkish verse, with only a few poems in Arabic and Persian. From the number of *nazires* (*nazîres*, parallel poems) to *gazels*

31 Mart 2017

ایضاح المرام علی ولادة سیدالانام؛ خزائن انوار و دفائن اسرار در شرح زندگی یاران محمد(ص) است که با نام خزینه نور به چاپ رسیده است (استانبول، ۱۳۲۸ ق/ ۱۹۱۲ م)؛ شونات حق علی ماجری السبق؛ استدعای مرحمت که شرحی است بر سخنان سیدبدوی؛ جلب سرور و سلب کدور که شرح قصیده «منفرجه» است.

منابع: پارسی‌نویسان آسیای صغیر، ۴۳؛ عثمانلی مؤلفری، ۳۴۵/۲ -

۳۴۶

Türk edebiyatı ansiklopedisi, 1/121; *Türkiye basmaları toplu katalogu*, *Arap harfli Türkçe eserler*, 2/263.

کوتی

جزیرهٔ مثنوی (ja.zi.re.ye.mas.na.vi)، گزیده‌ای از مثنوی مولوی، به انتخاب ملایوسف فرزند محمد وارداری رومی، مشهور به یوسف سینه‌چاک (-۹۵۳ ق). مؤلف در این اثر ابیاتی از مثنوی را برگزیده و تلخیصی از آن فراهم آورده است. جزیرهٔ مثنوی چنین آغاز می‌شود: «حمد بلاغایه و بی حد و شکر لایحصی و لایعد بر آن خدای را که سینۀ بی‌کینه...» این کتاب را درویش‌علمی بغدادی (-۱۰۲۰ ق) به ترکی ترجمه کرده است. جزیرهٔ مثنوی چاپ شده است (استانبول، ۱۲۶۹ ق).

منابع: عرفان و ادب در عصر صفوی، ۳۰۱/۱؛ فهرس‌المخطوطات

الفارسیه، ۱۱۲/۱؛ فهرس‌المطبوعات‌الترکیه‌العثمانیه، ۸۷/۲؛ فهرست

نسخه‌های خطی فارسی کتابخانهٔ بروسه، ۳۵۱؛ فهرست نسخه‌های

خطی فارسی کتابخانهٔ مغنیا، ۲۲۹، ۲۵۹؛ فهرست نسخه‌های خطی

فارسی کتابخانه‌های ترکیه، ۳۳۸، ۴۴۵، ۵۲۰؛ کتابشناسی مولوی،

۴۵۳؛ کشف‌الظنون، ۳/۳۶۲؛ ملامت و ملامتیان، ۱۲۳، ۱۸۳.

کوتی

جعفرچلیبی (jae.far.ca.la.bi)/تاج‌جی‌زاده، جعفر فرزند تاج‌جی‌بیگ/تاج‌الدین احمد بردعی، - استانبول ۹۲۱ ق/ ۱۵۱۵ م، شاعر و کاتب عثمانی. در آماسیه زاده شد. پدرش لله شاهزاده‌بایزید دوم عثمانی بود و چون این شاهزاده بر تخت نشست (۸۸۶ ق) دفتردار وی شد. تاج‌جی‌بیگ خوش‌نویس و شاعر بود و جعفرچلیبی تحصیلات مقدماتی را نزد او فراگرفت. جعفر و برادرش سعدی‌چلیبی (-۹۲۲ ق) در دستگاه شاهزاده‌بایزید در

باشد که در عثمانلی مؤلفگری از او یاد رفته است. جاوید در ۱۲۰۲ ق/ ۱۷۸۸ م در خزینهٔ همایون به کار پرداخت و پس از آن سال‌ها در سمت‌های گوناگون درباری خدمت کرد. چون درگذشت پیکرش را در بشیکتاش، در درگاه یحیی‌افندی، به خاک سپردند. وی مجموعه‌ای تاریخی با نام مستحبات جاویدبیگ دربارهٔ جنگ و صلح میان دو دولت عثمانی و روسیه در دو جلد مرتب و گردآوری کرده است که جلد یکم آن گزارش رویدادهای سال‌های ۱۰۳۶ تا ۱۱۸۷ ق و جلد دوم آن گزارش رخدادهای ۱۱۸۷ تا ۱۱۹۶ ق است. از دیگر آثارش: ترجمهٔ کنزالاشتهای احمدبن ابواسحاق شیرازی (-۸۲۷ ق) از فارسی به ترکی که نسخه‌ای از آن به شمارهٔ H.1186 در کتابخانهٔ موزهٔ توپقاپوسرای در استانبول نگه‌داری می‌شود؛ ترجمهٔ دیوان اطعمهٔ احمدبن ابواسحاق شیرازی از فارسی به ترکی؛ ورد مطرا که ذیلی بر حدیقهٔ الوزه و زندگینامهٔ بیست‌وچهار صدراعظم عثمانی است (استانبول، ۱۸۵۵ م).

منابع: پارسی‌نویسان آسیای صغیر، ۱۸؛ سجل عثمانی، ۶۷/۲؛

عثمانلی مؤلفری، ۳/۴۲؛ فهرس‌المطبوعات‌الترکیه‌العثمانیه، ۳۰۴/۲؛

Topkapı sarayı müzesi, 2/37; 12/225; *Türk dili ve*

edebiyatı ansiklopedisi, 1/57; *Türkiye basmaları toplu*

katalogu, *Arap harfli Türkçe eserler*, 1/144-145.

محمدی

جبارزاده (jab.bār.zā.de)، محمدعارف‌بیگ، - ۱۳۳۹ ق، نویسنده و صوفی عثمانی. در بالطه‌لیمان در قره‌دکترپوغاز به دنیا آمد. وی نخست به عرفان‌گرایی یافت و به طریقت شعبانیه پیوست. سپس به کارهای درباری روی آورد و پس از آن سرلشکر شد. عارف‌بیگ سرانجام در اقامتگاهش، چنکل‌کوی، درگذشت و پیکرش را به وصیت او در گورستان نقاش به خاک سپردند. جبارزاده با زبان فارسی آشنایی داشته و یکی از غزل‌های عصمت بخاری را شرح کرده است. از آثارش: گلدستهٔ عصمت که شرح یکی از غزل‌های عصمت بخاری است؛ دیوانچه؛ ذیل واردات؛ واردات سفریه؛ تحفة سیفیه؛ تحفة شمسیه که شرحی است بر سخنان مولوی؛ دفع‌الظلم فی قلوب‌الامم؛ مفتاح حصین رخمانیه فی ارض وجود رخمانیه؛ خزینهٔ نور؛ عطیهٔ سبحانیه، شرح غوث گیلانیه (استانبول، ۱۳۰۴ ق)؛

TACİZADE CAFER ÇELEBİ

GÖKBİLEİN Tayyib, "Devlet Adamları Vasıfları..."

'7ED, c.4, s.26-28

T811.216092
ER.L

TACİZADE Cafer Çelebi
Erünsal, İsmail E.

The life and works of Tâci-zâde Ca'fer Çelebi, with a critical edition of his Divân / by İsmail E. Erünsal.- İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1983. cxxxv, 523 p.; 23,5 cm.- (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları; no. 3103) Thesis (doctoral) - University of Edinburgh Bibliography: p. [IX] - XII

1. Tacî-zâde Cafer Çelebi, 1452 - 1515 2. Literature, Turkish - Biography I. Title II. (Series)

6807

190077 Tacizade Cafer Çelebi

1.2.44-Tacizâde Ca'fer Çelebi'nin Hevesnâme'si, Necati Sungur, —, AÜ., Ankara, (Dnş. Prof. Dr. İsmail Ünver).
Doktora tezi

Tacizade Cafer Çelebi

1.5.191- Tacizâde Cafer Çelebi'nin Hevesnâme'si, Necla Gökberker, AÜ. DTCF., (BT.81), Ankara 1966.

Bitirme (Mezuniyet) Tezi.

03 HAZİRAN 1986

08 OCAK 1996

Tacizade Cafer Çelebi

ERTONGA,

Cemil, "Tacizade Cafer Çelebi Devri - Hayatı - Eserleri - Edebi Şahsiyeti Gazelleri Şerhi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Prof. Dr. Ali Alparlan), İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1987, 190 S.

195 HAZİRAN 1993

-Koçak, Zehra. "Tacizâde Cafer Çelebi Divanı'nda maddî kültür." Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Denizli (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nihat Öztoprak)

Tacizade Cafer Çelebi'nin Divanı'nda maddî kültür. SEVİM, Osman. Yüksek Lisans. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Ens., İstanbul, 1992. 462 s., 67 ref. Danışman: Y.Doç.Dr.M.Nejat Sefercioğlu. Dili:Tr.

"The Life and Works of Taci-zâde Ca'fer Çelebi; With A Critical Edition of His Divan." İsmail Erünsal. Ph.D.Thesis. The University of Edinburgh, 1977.

189 NISAN 1993

- Tacizade Cafer Çelebi

189 NISAN 1993

"Taci-zâde Cafer Çelebi Divanının Şerhi (Elli Gazel) 50a-50b." Mehrali Galp. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, 1987.

190077 TACİZADE CAFER ÇELEBİ

928 ERÜ

3099

The life and works of Tacî-zâde Cafer Çelebi, with a critical edition of his Dîvân /
İsmail E. Erünsal. - - 323

İstanbul : İstanbul Üniversitesi Edebiyat 1983.

CXXXV, 523 24 cm. - -

(İstanbul Üniversitesi Edebiyat fakültesi Yayınları
No. 3103)

Tez (Doktora). - - İstanbul Üniversitesine bağlı olarak basılmıştır

BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI
KÜTÜPHANESİ

Mahmut Akhmetov

20 KASIM 1997

Tacizade Cafer Çelebi
ve
Divanı

Tsib. Ent. T. 404

25 KASIM 1997

Erünsal, İsmail E. The life and works of Tâci-zâde Ca'fer Çelebi, with a
critical edition of his dîvân (1983)
WZKM 77 (1987), 248. E. G. Ambros

Tacizade Cafer Çelebi

NOMER,

Karaman Nihal Güzide "Tacizade Cafer Çelebi Divanı Elli Gazelin Açıklaması",
Yüksek Lisans Tezi, (Danışman : Prof. Dr. Ali Alpaslan), İstanbul Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1986.

25 MAYIS 1993

علي رضا قره بلوط ، معجم المخطوطات الموجودة في مكتبات
إستانبول و أناتولي، الجزء الأول، [y.y.,t.y.] ، İSAM 141806 ،

s. 369 - 370

048

...
Tacirade Kafes Cilebe - 1119 - جعفر جلبي بن أحمد تاجي بيك الأماصي

الرومي الإستانبولي العثماني الطغراني القاضي بعسكر
آناتولي المورخ ، الأمير الشاعر المتخلص بتاجي زاده
المقتول سنة 1514/920

4 - فتح نامهء محروسهء إستانبول = محروسهء

إستانبول فتح نامه سي - في التاريخ (ت)

جامعة إستانبول رقم 2634 ورقة 53 ؛ طبع في إستانبول
1331 ؛

5 - منشآت جعفر جلبي - في الأدب (ت)

وحيد باشا رقم 1171 ورقة 139 ؛ متحف مولانا

رقم 4985 ورقة 29 ناقص ؛

6 - هوس نامه = محبت نامه - في الأدب

(منظوم مشوي) (ت)

تاريخ التأليف 899 هـ قره حصار رقم 17762 ورقة

118 ؛ نورعثمانيه رقم 4373 ؛ مللي كتيبخانه رقم

913 ؛ نورعثمانيه رقم 4373 ؛ 3750 بيتا تقريبا ؛

(أنظر : كشف الظنون 2047 ؛ هدية العارفين
255/1 ؛ عثمانلي مؤلفري 263/1 ؛ تحفة الخطاطين
148 ؛ فنالي زاده تذكرة الشعراء 246/1)

من تصانيفه :

1 - ترجمة أنيس العارفين لقاسم الأنوار - في
الأخلاق والسياسة (ت)

أسعد أفندي رقم 1825 ؛ جامعة إستانبول رقم 834
ورقة 76 ؛ مظفر أوزاق رقم 254 ، ترجمه بالتماس
الوزير علي باشا ؛

2 - ترجمة كتاب المعجم في تاريخ ملوك العجم
للقزويني (ت)

روان كوشكي رقم 1465 ورقة 132 ؛ قاضي زاده
محمد أفندي رقم 354 ؛

3 - ديوان جعفر جلبي - في الأدب (ت)

أياصوفيا رقم 3888 ورقة 126 ؛ نورعثمانيه رقم
3811 ورقم 66 ؛ حالت أفندي رقم 148 ورقة
148 ؛

di, ağır yaralandıktan sonra, ordudan ayrıldı. Uzun zaman gazetecilik yaptı. 1950'den hayatının sonuna kadar Pioner dergisinin sorumlu redaktörü oldu. Sanat hayatına savaş şiirleri ile başladı. Azerbaycan Cumhuriyeti Emekdar Medeniyet işçisi unvanını aldı (1970). **Eserleri/Şiir:** *Hanımın* (Bakû 1946), *Şe'rler* (Bakû 1950), *Çınar* (Bakû 1952), *Bahar Gelir* (Bakû 1954), *Arzular* (Bakû 1958), *Yaylagda* (Bakû 1960), *Sizin Sesiniz* (Bakû 1963), *Meni Bağışlayın* (Bakû 1965), *Güller* (Bakû 1974), *Uca Dağ Başında* (Bakû 1980), *Bizim Dünya* (Bakû 1985), *Ele Bil ki, Dünendi* (Bakû 1989). **Çocuk Kitabı:** *Atasının Oğlu* (Bakû 1986). **Diğer:** *Dostum, Gel Sözümze Bah* (Bakû 1966).
Kay.: Yaz. Arv. → A. BAĞIROV

CÂBİR (17. yy.): Mutasavvıf şair. Câferî Divan'ında (Rağıp Paşa K Yahya Ef. nu. 3503) birkaç gazelini kayıtlı bulan S. N. Ergun onun Bektaşî ve Hurufî akidelerine bağlı güçsüz bir nâzım olduğunu yazdı ve iki gazelinden birkaç beyit yayımladı.
Kay.: TŞ 2/881. → M. CUNBUR

CÂBİR Nevruz, bk. NOVRUZOV, Cabir Mirzebey oğlu

CADNİKU Rehim, bk. REHİM Değiş

CA'FER (? – 18.8.1515): Divan şairi, hattat, münşi. Babası Mir Tâci Bey, Şehzade Bayezid'in defterdarlığını yaptığı sırada Amasya'da doğdu. Tâcizade ve Tâcibeyzade Cafer Çelebi diye tanındı. Küçük yaşlarda kültürü ve kalemle şöhrat kazandı. Bir süre Amasya'da medrese eğitimi gördükten sonra Bursa'ya gitti. Hacı Hasanzade, Hatibzade, Hocazade ve Kastalanî gibi devrinin ünlü bilginlerinden ders ve Hacı Hasanzade Mehmed Efendiden mülâzemet aldı. Müstakimzade'ye göre hat hocası Şeyh Hamdullah'tır. Müderris ve kadı olarak Simav'a atandı. Sonra bir süre Edirne'de bulunduğu tahmin olunmaktadır. 1493'te İstanbul'a Mahmud Paşa Medresesine müderris oldu. İnşasının güzelliğinden dolayı 1497'de nişancılığa getirildi. 1500 yılının nisan-ağustos ayları arasında Moton ve Koron seferine katıldı. Zaferî müjdeleyen Fetihname'yi yazdı. Yine Moton kalesinin alınışını anlatan bir kasidesini padişaha sundu. O devre ait bir İn'amât Defteri'nden 1500-1510 yılları arasında II. Bayezid'e sunduğu kasidelere

karşılık in'amlar aldığı Mısır Sultanına gönderilen üç mektubu da yazdığı anlaşılmaktadır. Yeniçerilerin istekleri üzerine de nişancılıktan azledildi. II. Selim'in tahta çıkışından sonra ikinci defa nişancılığa getirildi. O vakte kadar divanda defterdarlar nişancılardan önce yer alırlarken Cafer Çelebi vezirlerin hemen solunda oturtulup "Nişancı Paşa" unvanı verildi. Çaldıran seferine katıldı ve Şah İsmail'e gönderilen mektupları kaleme aldı. Çaldıran zaferinden sonra 25. 8. 1514'te kazaskerlik görevi verildi. Yavuz İran'a ikinci bir sefer yapmayı düşünerek kışı Amasya'da geçirmeye karar verince yeniçeriler bazı tahriklerle ayaklandılar. Yavuz Amasya'da kışlayıp Dulkadir oğlu Beyliğini de Osmanlı topraklarına kattıktan sonra İstanbul'a döndü. Âşık ve Hasan Çelebi tezkirelerinde şairin Yavuz'a olan yakınlığını, Erdebil seferine gidişte yoldaki sohbetlerini, Yeniçerilerin Amasya'daki isyanında parmağı olduğu iddiasıyla idam edilişi, idamından sonra padişahın nedametini ve İstanbul'da çıkan büyük yangını Cafer Çelebinin ahına bağlamasını uzunca anlatmışlardır. İdamdan sonra Cafer Çelebi Balat'ta yaptırdığı cami bahçesine gömüldü. Bu camiiinden başka Simav ve Bursa'da birer camii ile İstanbul'da bir medresesi vardır. Kaynaklar nazım ve nesrindeki güzelliği, nesrinin şiirinden, kasidelerinin gazellerinden daha çok beğenildiğini, şiirlerinin lirik olmadığını, iyi bir münşi olduğunu, münşeât mecmuasının bulunduğu, inşaada yenilikler yaptığını, mektup ve fermanlardaki üslubu ve şekli değiştirdiğini yazmışlardır. Fuat Köprülü, Hevesnâme'si üzerinde durmuş, "Tertibi, üslubu, nazım tekniği itibarıyla çok güzel olan bu eser, şairin büyük tasvir kudretine sahip olduğunu göstermektedir. Esasen onun bütün şiirlerinde histen ziyade hayal ve ifade kudreti göze çarpar" demektedir. **Eserleri:** *Divan*, sekiz yazmasından ikisi NOSK nu. 3311 ve SK. Ayasofya nu. 3888'dedir, divanın bu sekiz nüshaya dayanarak tenkitli metni İsmail E. Erünsal tarafından hazırlanmıştır.). Câmî'ü'n-Nezâir ve Mecma'ü'n-Nezâir'deki bir kısım şiirleri bu divanlarda yoktur. *Hevesnâme* Cafer Çelebinin en çok üzerinde durulup beğenilen eseridir. Tercüme olmayıp şairin başından geçen bir aşk macerasını anlattığı, İstanbul'un sosyal hayatına ait dikkat çekici bilgilerin verildiği, Şeyhî ile Ahmed Paşanın tenkit edildiği orijinal bir mesnevidir. *Mahrûse-i İstanbul*

bersizleri, hilâfet üslûbunda namsızları, anlayışsız, akli kısa, ülke düzeni ile ilgili işlerde kalpleri zayıf ve ilmi cılız kimseleri vezirlik koltuğunda yetki sahibi kılma gibi hususları, şiddetle red ederdi”

Celâl-zâde'ye göre, “Başarısız kimselerin yüksek makamlara çıkması, bozguncu ve fimeci olan kimselerin ülkenin köşelerini kapması, kendilerinde büyülenme ve kibir olanların bu huylarını ortaya koymaları, ilim görmemiş ahmak çocukların, tecrübesiz şahısların, ayıp ve hüner nedir bilmeyenlerin devlet işlerini ele almaları, cevher ve mal sahiplerinin, bilmedikleri işleri sormaktan çekinen kişilerin tayin ve atamaları ellerinde bulundurmaları, rüşvet, yakınlık, adam kayırma ve taassup kapılarının açık olması, adâlet işlerinin atılması, zulüm ve düşmanlığın şefkat ve acıma duygularını yok emesi, üst makamların yiğitlik ve meritlik sahiplerine değil de, alçaklara, yeteneksiz kimselere verilmesi, idaredeki yanlış uygulamaları ve sakatlığı gösterir.”

Yine, “Devlet başkanı veya milleti yönetenler, insanların, idare ettiği tebaanın kendilerine Allah'ın bir emaneti olduğunu, ahirette onların işlerinden dolayı sorumlu olacağını, asker ve halkı adâlet üzerine yönetmek gerektiğini, mahşer günü halkından ötürü devlet yönetenlerin hesaba çekileceğini bilmesi inancı içinde çalışmalıdırlar. Yanlarına seçilen vezirler (bakanlar), II. Bayezid devrinde olduğu gibi, içki, eğlence, gece gündüz isyan ve günahla meşgul, keyif veren içkiler ve şaraplarla uğraşursa, şarkıcılar ve çalgıcılar dinlemekle vakit geçirirse, dünyaya tapan altın, gümüş, mal mülk toplamakla uğraşan, zenginler ile düşüp kalkan makam ve mevkiilerini parayla satan, mal toplamakla meşgul olan, av avlamakla, bütün mesaisini vahşi hayvanlar ve kuşlar avlamakla geçiren, avcı köpekler ve kuşlar bulup besleyen kimselerden meydana gelirse, devlet böyle ehli keyif ve aldırışsız, sorumsuz, itikadı bozuk şahıslar tarafından idare edilirse, geçmişte olduğu gibi devlet zayıf düşer, halk perişan, millet zelil olur.”

Yavuz Sultan Selim, askerlerine bir hitapta, “Sarayımızda, idaremizde asil kulumuz, yolumuza sadakatle can ve baş koyup, bize yoldaşlık ve hizmet edenlerdir. Yüksek makamlar ve yararlı dirlikler onlarıdır. Kullarımıza niye minnet edelim, onlar samimîdirler. Müslüman, adâletli, temiz inançlı, dindar ve iyilik sahibi olanları ileri çekmek lâzımdır. Yoksa, asker diye beceriksizlere, pinti ve alçaklara değer verip, yaramaz

adam etmek, padişahlık alâmeti değildir” demektir.

Celâl-zâde, “İyi bir idarecinin başta gelen özelliği adâletli olmaktır. Kalbi zulme engel, kendisi de adâletli olmayan şah olamaz. Hakikat yoluna kulavuzluk olursa, cihanda padişahlık devam eder” demektir. Yine, “Adâlet padişahın süsüdür, adâlet cevherdir, padişah da müştêridir.” Yazar, Şah Kulu ayaklanmasından bahsederek, bize, idarede olabilecek boşluklarda veya kargaşa hâlinde, fırsatçıların ve fitne, fesat gruplarının çıkabileceğini, çıktığını ve onların meydana getirdiği zararları anlatmaktadır.

İbretli bazı güzel beyitlerin nesir hâli de şöyledir: “Yetenek olmayınca, yukarıya göz dikme, başa edep tacını giy, ululuk makamı kültür ister, atın yerine katır bağlanmaz. Şan ve şerefe lâyık değilken, başa geçme, ay ışığı değilken, dolunay olmaya özenme. Sıradan bir taşın değerli bir taş olacağı yoktur. Ahırdaki at bakıcısı emir olamaz. Cesaret ve yiğitlik padişahlara ilâhî bir lütuftur. Şahlar, cesaret ve yiğitlikle dünyayı alırlar. Padişah savaşa yönelirse, doğu ve batıya hükmeder. Özellikle saltanat Allah vergisidir. Haksız işe gayret hatâ, Hakk'ı unutmak belâdır. Âlemin padişahı var demezler, iki cihanın ve ötesinin ilâhî vardır derler, Tanrı'dan gafil olmak hoş değildir. Cihana şahlık Hak hizmeti olup, O kime verirse, ihsandır. Şahsın durumu huyundan bilinir. Çünkü iş, kişinin aynasıdır. Kişiyi dilinin ihtiva ettiği şey bildirir. Cahiller sırlarını gizlese de, fazilet sahiblerine haberler bildirilir. Sanatkar işinden, yiğit adamlar da hareketinden belli olur. Bu dünyanın yokluğu gerçek olup, insanın sonunda giyeceği eceldir. Şah ve emirden hiçbiri serbest kalmayıp, sonunda kara topraktan elbise giyerler. Cihan vefasızdır, gönül verme, Meliklerin yeri yokluk tahtıdır. Gençlik, devlet, ikbal ve arkadaş, uğurlu mutlulukla ahvale mahremdir. Adâletli ol ki, cihan hükmüne boyun eğsin. Ey padişah, azmin zaferlere arkadaş olsun, hükmün altına al, cihan buyruğunu yerine getirsin. Seferde güçlü ve basın dik olsun. Hayı olan Allah her zaman yardımcın olsun.”

Celâl-zâde Mustafa'nın eserinden, kendisine ait devlet felsefesini, siyaset ve idare anlayışını kısaca nakletmiş olduk. Bugün için de eserde zikredilen birçok meselede yararlanabileceğimiz görüşler vardır. Eserin tarihi ve edebî olan anlatım üslûbu, okunurken akıcılık arzemesi sayesinde, sıkıntı vermemektedir. Bu da esere olan ilgiyi artırmakta ve edebî terkiplerin rahatlıkla anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Tâci-zâde Cafer Çelebi'nin “Heves-Nâme”sinde XV. Yüzyıl İstanbul'una Ait Folklorik Unsurlar

Dr. Necati SUNGUR
TÜBİTAK Arşiv Uzmanı

Divan edebiyatı ürünlerinde, özellikle divan şiirinde, şâirin yaşadığı döneme ait folklorik unsurlara rastlamak mümkündür. Bilhassa, şâirlerin yaşadıkları olayları anlatan, toplum hayatından kesitler veren ve yerli konuları işleyen mesnevî türündeki sosyal muhtevalı şiirler bu bakımdan zengin malzeme ihtiva ederler. Döneminin önemli devlet ve sanat adamlarından biri olan Tâci-zâde Cafer Çelebi'nin, sergüzeşt-nâme türünün başarılı ve güzel bir örneği olan *Heves-nâme*'si bu açıdan dikkate değer bir eserdir.

Fetihten 40 yıl sonra (1493) yazılan ve asil teması şâirin başından geçen maceraları olan *Heves-nâme*'nin başlangıç kısmında yaklaşık 400-500 beyitlik bir İstanbul tanıtımı yer alır. Bu sebepten olsa gerek, günümüz kaynakları eseri, sanki bir İstanbul mesnevisiyimşi gibi takdim ederler. *Heves-nâme*, özellikle fetih sonrası, Osmanlı tarafından yapılan mimarî unsurların da anlatıldığı ve tarihi bilgiler de ihtiva eden bu kısmıyla ayrıcalıklı bir önem taşıdığı gibi, asıl konusunun işlendiği, şâirin aşk maceralarının yer aldığı bölümlerinde, toplum hayatından verdiği kesitler ve taşıdığı önemli folklorik unsurlar dolayısıyla da önem arz eder.

Cafer Çelebi, *Heves-nâme*'sinde hayatın içinde yaşanan unsurlara yer verir. Bunlar arasında çeşitli âdet, gelenek, görenek ve inançlar yanında, giyim, kuşam ve süslenmeyle ilgili unsurlar da yer alır. “Ayağa halhal takmak” âdetinin de dile getirildiği beyitte, şâir altının o devirde çok olduğunu, bu nedenle ayağa düştüğünü, güzellerin onu halhal olarak ayaklarına takışlarıyla anlatıyor. Beyitte hüsn-i talih sanatı yapılmıştır:

“Eğer devrinde zer olmasa pâ-mâl
İdinmezdi güzellere anı halhal”

Şâir, Fatih'in yaptırdığı imâretî tasvir ederken, küplere basılmış turşulardan ve mübârek gecelerde pişirilen helvadan söz eder:

“Kilârında hum-ı türşi mümessel
Nedür tedvir-i zarf-i sirke vü hal

Mübârek giceler bişdüğe helvâ
Olur encüm âna levz-i münekkâ”

Halk arasında “bağlamak” tabiriyle bilinen ve karışı tarafın haberi olmadan efsun, sihir veya başka bir yolla bir genç kıızı veya erkeği diğer tarafa muhabbet duymağa mecbur kılma anlayışının “suya okuyarak” yapıldığına ilişkin beyitte, taraflar gül ile bülbüldür ve bülbüle yüz vermeyen gül, sihir yoluyla bülbüle meftûn kılınmağa çalışılmaktadır:

“Anı bülbüllere kılmağa meftûn
Okursın suya çok nireng ü efsûn”

Aşağıdaki beyitte ise, “kapiya boynuz asmak” âdeti göze çarpmaktadır. Beyitte, yıldızlar, çokluklarıyla feleğin çatısını taşlar gibi tasvir edilmekte ve ay, şekil yönünden boynuzla benzetilmektedir:

“Sipihrüñ taşladı bânımı yıldız
Kapuya nime-i mâh asdı boynuz”

Şâir, matem için “karalar giyme” âdetine de yer verir:

“Dutup mâtem karalar geydi sünbül
Yakasın çäk kıldı gonce-i gül

Gamuñdan öldüğüm iştidi beñzer
Kara geymiş benümçün mâtem eyler”

Ancak, Cafer Çelebi'de orijinal bir husus göze çarpar. Matem için karalar giyilmesi bilinen bir şeydir. Fakat bir beyitinde şâir, matem için mavi (nîl) giyildiğine dair bir bilgi de verir:

“Bulutdan gayrı yok ey mâh-peyker
Geyüp nîl gelüp üstümde aqlar”

Nabza bakmakla hastalık teşhisinin yapıldığına dair bilgi de, şâir tarafından bildirilmektedir. Fatih tarafından yaptırılan dârüşşifâ anlatılırken, bu hususa dikkat çekilir:

“Tutarlar nabz olur ma'lûm a'râz
Hem ol a'râz ile teşhîs-i emrâz”

Bu arada, eserde eğlence meclislerinin tertibi, çeşitli çalgı âletleri üzerine tavşifler, tanıtımlar yer alır. Şâir bu meclislerde eğlenmenin zevkini tatmış, burarlarda çalınan müzik âletlerinden def, ney, kopuz ve çengden bahsetmiştir:

“Donanmış dil-ber-i ra'nâ gibi bezm
Bezenmiş şâhid-i garrâ gibi bezm

Dökilmiş ortıda ni'met firâvan
Yanar her güşede bir şem'-i tâbân

“*Millî edebiyat Cereyanı ile dilin sâdeleşmesi* dâvasının geniş kütlelere mal olmasını dikkate alarak bir yazıda Divan Edebiyatını millilikten uzak saymıştım. Bugün artık memleketimizde sâde dil meselesi şuurlu olarak benimsenmiştir. Bu sebeple hangi devir ve coğrafyalarda meydana getirilmiş olursa olsun edebiyatımız bütünü ile millî sayılmalıdır.” şeklinde açıkladı.

Fuad Bey’in bu sözleri basında akisler uyandırdı. Orhan Seyfi Orhon hatırladığıma göre: “biz okullarda edebiyatımızı Köprülü’nün söylediklerine göre okutuyorduk. Bundan sonra yeni bir görüşle mi okutacağız?” meâlinde serzenişli bir yazı yazmıştı.

Edebiyat Gecesi için söyleyeceklerimi tamamlarken en verimli yaşlarında aramızdan ayrılan arkadaşlarımı rahmetle anar, sözü şâirlerin sultânına bırakıyorum.

“Bâkiy kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş”.

TÂCİZÂDE TEVKİİ CÂFER ÇELEBİ CAMİİ

Semavi EYİCE

İstanbul’un Haliç’e bakan yamacında, Fatih-Sultan Selim bölgesinin yüksekçe bir yerinde bir camii, minaresi fark edilir. Çarşamba semtinde bulunan bu eser, oldukça çok sayıda mezartaşının bulunduğu bir hazirenin yanında ve etrafı duvarla çevrili bir avlunun içindedir¹. Bu, Tevkii Cafer Çelebi veya başka adıyla Eski Nişancı Camiidir. Bugün mâmur ve bakımlı durumda olmasına rağmen, bu tarihî eserin de bânisinin hayatı gibi talihsiz bir geçmiş olmuştur.

Tevkii Cafer veya Tâcizâde Çelebi, Türk asıllı bir soydan inerek, 856 yılının Şaban ayında (Ağustos 1452) Amasya’da dünyaya gelmişti. XV. Yüzyılın ünlü müderrislerinin yanında yetişen Câfer Çelebi, 903 Rebiyülevvelinde (1497) Sultan II. Bayezid döneminde nişancı olmuştur. Bu padişahın şehzadeligi yıllarında daha Amasya’da iken onunla tanışan ve güvenini kazanan Câfer Çelebi’nin sık sık sultandan ihsanlar aldığına dair belgeler vardır. Tevkii veya Nişancı Tâcizâde Câfer Çelebi, Sultanın son yıllarındaki, şehzadeler arası sürtüşmelerde, şehzade Ahmed’in tarafını tutmuştu. Hatta bu yüzden Selim taraftarı yeniçerilerce evine saldırılmış ve canını zor kurtarmıştır. 27 Cemaziyülâhîr 917’de (21 Eylül 1511) olan bu olay arkasından II. Bayezid, Câfer Çelebi’yi sadrazam Hersekzâde Ahmed Paşa ile birlikte azl ederek, yerine Candarlîzâde İsa Çelebi’yi nişancılığa getirmiştir².

1. Yeri için bkz. İstanbul Belediyesi, *İstanbul şehri rehberi*, İstanbul 1934, pafta 8, mahalle no. 103; İsmail Ağa Caddesi ile Mesnevîhane Caddesinin birtleştiği yapı adasının ucunda.

E. Hakkı Ayverdi, *19. asrda İstanbul haritası*, İstanbul 1955, pafta D6’da burada sadece cami olarak işaretli binaya Cebecibaşı adı yazılmıştır. Bu mahallede bu adla bir ibadet yeri olmakla beraber, işaretli cami Câfer Çelebi’ninkidir.

2. Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, II, s.68-69; Bursalı Tahir Bey, *Osmanlı müellifleri*, I, 263-264; yeni harfli baskısı, A. Fikri Yavuz-İsmail Özen tarafından, İstanbul tz., I, s.452 (Sadi Çelebi), s.453 (Câfer Çelebi); I. Hamî Danişmend, *Osmanlı tarihi*

TÜRK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI

[Dr. Orhan F. Köprülü'ye ARMAGAN]

yıl: XXXIV / 1-2 (1996) Ankara - 1998,

s. 55-75.

D. 225

07 NISAN 1999

O. Ş. Gökyay

Bu yazıya, böyle Arapça bir başlayışım sebepsiz değildir. 'İşte eser' desem de olurdu, hem de Türkçe. Halkın dilinde bugün hâlâ yaşamakta ve yeri geldikçe kullanılmakta olduğunu bildiğim bu Arapça söz, ilkin aşağıda tanıtmaya çalıştığım müllifi ve onun eseri için bana çok uygun geldi. Ayrıca, bu eser, son zamanlarda sayıları gittikçe artan ve unvanları bakımından okuyucuya güven vermesi lâzım gelirken, yüklendiği akla gelmez yanlışlar yüzünden bizi umutsuzluğa düşüren yapıtlar karşısında hepimizin duyduğu üzüntüyü bizden alıp götürmüş, yerine bir sevincin aydınlığını getirmiştir. Bu başlıkta ben duyduğum bu sevinci anlatmak istedim.

Bu eserin sahibi Dr. İsmail E. Erünsal'dır. Adı 'The Life and Works of Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, with a critical edition of His Dîvân' dır. Eserin başındaki ithaf şudur: This work is dedicated to my teacher, J. R. Walsh, as a very small expression of the gratitude for his guidance and friendship. Bu ithafta bile yetiştirmekle mükellef olduğumuz gençler için de, onları yetiştirenler için de alınacak dersler vardır.²

İki bölümden meydana gelmiş olan bu muazzam eserin birinci bölümü Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'nin hayatını ve eserlerini (s. xvii-cxxxv),³ ikinci bölüm, Ca'fer Çelebi Dîvânının tenkitli neşrini vermektedir (s. 1-523).⁴

Erünsal, eserini ve çalışmalarını bize şöyle tanıtmaktadır (Abstract, s.v.): Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi (856?-1452/921-1515) Xv. yüzyılın son ve xvi. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Osmanlı cemiyetinin siyasi hayatındaki belli-başlı şahsiyetlerden biridir; hem devlet erkânı arasında, hem de devrin edebi çalışmalarında seçkin bir kimsedir; bundan dolayı devrin bu alanlardaki müstakbel gelişmelerinden başka onun hayatına ve eserlerine âit bir inceleme yapılmamıştır; bunların çoğu yayımlanmadan kalmıştır. Onun kişiliği ve eserleri Osmanlıların siyasi ve edebi hayatı üzerinde değer taşımaktadır. Elimizdeki tez, onun hayatı ve mesleki hakkında mevcut bütün bilgileri toplamakta ve bize ilk defa, güvenilir ve yeterli bir biyografi sunmaktadır. Bu bilgi, aynı zamanda, onun bütün eserlerini inceleyerek devrinin edebi hayatında aldığı yeri de belirtiyor.

İkinci bölümde, Ca'fer Çelebi Dîvânının tenkitli bir neşri transkripsiyon olarak verilmiştir. Bunun için eserin mevcut bütün yazmaları kullanılmıştır. Yazarın amacı bu devrin Osmanlı edebiyatını inceleyenler için doğru, sağlam bir metin ortaya koymaktır.

A. Mevcut kaynakların elden geçirilmesi başlığı altında sıralanan bölümlerde i. Ca'fer Çelebi hakkında mevcut tedkikler Ca'fer Çelebi'nin biyografisi için kaynaklar bölümünde a) Ca'fer Çelebi Dîvânı ve Hevesnamesi b) Tezkireler c) Biyografik ve bibliyografik eserler, d) Tarihî kaynaklar. Bu bölümde i. Selimname, ii. Umûmi tarihler, e) Arşiv maddeleri bulunmaktadır.

¹Sayın İsmail E. Erünsal'ın kitabı hakkında zevkle, fakat yorgunluğuna katlanarak yazdığım bu makalede, okuyucu konunun gereği olarak, müellifin söylediklerini, onun ağzından alarak, bir kez daha tekrarladığımı fark edecektir. Kitapda (D). Ca'fer Çelebinin Edebî Kişiliği, (i). Edebî Muhit bölümü ise, Divan Edebiyatı üzerinde ciddiyetle çalışmayı, yorulmayı daha işe başlamadan göze almayı aklına koyan herkes için dikkatle okunmasını gerekli bulduğumdan, hemen hemen olduğu gibi vermeyi yeğ gördüm.

²Müellif bu doktora tezini, Edinburg Üniversitesinde Türkçe Bölümünün başkanı Prof. J. R. Walsh'un yanında yapmıştır. Aruzla Divan Edebiyatı tarzında Türkçe şiirler yazacak kadar bu alanın **sebûkrâmı** olan Prof. Walsh'ın hayatı ve çalışmaları için, öğrencileri ve dostları tarafından, onun yetmişinci doğum yılı münasebetiyle çıkarılmış olan *The Journal of Ottoman Studies* (vii-viii) İstanbul 1988'deki Christine Woodhead'in yazısına bakınız (s.1-9).

³Eserin bu bölümü İngilizcedir. Türk bilginlerinin bu soydan ciddi bir emek mahsulü olan çalışmalarının batıdaki meslektaşlarınca bu yoldan daha kolay tanınmasında ve değerlendirilmesinde bunun bir yararı olduğunu söylemek gerekmez.

⁴İsmail Erünsal'ın eseri, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi yayınları, No. 3103 arasında basılmıştır. (Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1983.)

88443

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Doktora Tezi

TÂCÎZÂDE CÂFER ÇELEBİ DİVANI'NDA
XV. ve XVI. YÜZYIL OSMANLI TOPLUM HAYATI

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	88443
Tas. No:	T 811.216 ŞEN.T

Fatma Meliha ŞEN
14457

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Atilla ŞENTÜRK

İSTANBUL-2002

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI (ESKİ TÜRK EDEBİYATI)
ANA BİLİM DALI

91123

TÂCÎ-ZÂDE CAFER ÇELEBİ'NİN
HEVES-NÂME'Sİ
(İnceleme - Tenkitli Metin)

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. İsmail ÜNVER

Hazırlayan
Necati SUNGUR

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	91123
Tas. No:	T 811-215 S. 7

ANKARA - 1998

Mehmet Kalpaklı, yazısında çok yerinde bir saptama ile Di-
van şairlerinin mahlas kullanımını Diego Velazquez'in ünlü *Las*
Meninas tablosu üzerinden anlatmıştı. Çünkü bu tabloda resmin
konusu, resmin yapıldığı ortamı ve ressamın bizzat kendisiydi.
Bu açıdan bakıldığında, özellikle şiir okunan eğlence meclisleri
içerisinde şairin kurgusal benliğini aksettiren gazellere oldukça
benzemektedir bu tablo. Bense ünlü Hollandalı ressam Jan van
Eyck'in "Arnolfinilerin Düğünü" adlı tablo üzerinden açıklamak
istiyorum bu olguyu. Burada ressamı, daha doğrusu resmi ya-
pan kişinin temsili kimliğini, üzeri çok daha örtük bir biçimde,
bir aynanın zar zor seçilebilen yansımada görebiliriz ancak
ve bunu fark edebilmemiz için resmi bu biçimde okuyabilecek
aşına bir göze ihtiyaç vardır. Kısacası, "anlatısal ben" ya da "var-
sayılan yazar" (implied author) çok uzak bir biçimde göstermek-
tedir kendisini. Sanıyorum her zaman kendi kurgusal kimlik-
lerini *Las Meninas*'taki kadar net bir biçimde açığa vurmayan
mahlaşlar, gazellerin söylemsel kurgusu gereği kaçınılmaz ola-
rak kendilerini, bazen çok örtük bir biçimde de olsa temsil et-
mek zorundadırlar.

22 Ekim 2014

MABDE YAYINLARI
SONRA GELEN DOKÜMAN
İN DOKÜMAN

İSAM DÜ-
223560

- Tacizade Cafer Çelebi (190077)

Tâcizâde Ca'fer Çelebi'nin (ö. 921/1515) çevresindeki şairler ve onun için yazılmış şiiirler

Fatma Meliha Şen*

Giriş

Osmanlı Devleti'nde şehzadelerin san-
cağa gönderilmesi XVI. yüzyılın son-
larına kadar¹ önemle üzerinde durulan bir eğitim şekliydi. Şeh-
zadeler, İstanbul'daki sarayın bir benzerini gittikleri şehirlerde
meydana getirirler, böylece hem idarî hem de kültürel bakımdan
bilgi ve görgülerini arttırdılar. Sultan II. Bâyezîd (ö. 918/1512)
de şehzade iken Amasya'da sancak beyliği yapmış ve bu süre zar-
fında çevresinde yüksek bir edebiyat ve kültür ortamı tesis et-
mişti. 22 Mayıs 1481'deki cülusundan² sonra yeni padişah, başta
sancak beyliğinden tanıdığı âlim ve şair pek çok şahsiyet olmak
üzere ilim ve sanat erbabını İstanbul'a getirtmek için gayret gös-
termişti. Ayrıca Topkapı Sarayı'nda babasının kurduğu kütüp-
haneyi adına yazılan kitaplar ile zenginleştirmiş, hatta özel ki-
taphındaki kitapların baş ve sonlarını mühürleyip bazılarının
üstüne temellük kaydı düşmüştür.³ Bunlara ilave olarak, devlet

* İstanbul Üniversitesi
Türkiyat Araştırmaları
Enstitüsü.

- 1 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı devleti'nin saray teşkilâtı* (Ankara: TTK, 1988), 120-21.
- 2 Şerafettin Turan, "Bayezid II," *TDVİA*, c. 5 (İstanbul, 1992), 235.
- 3 İsmail Erünsal, *Türk kütüphaneleri tarihi 2: Kuruluştan Tanzimat'a kadar Osmanlı vakıf kütüphaneleri* (Ankara: TTK, 1991), 30-1.

881-914

Haz. Hatice Aynur vedpr.
Kitaplara Vakfedilen Bir Ömre Tuhfe: İsmail E. Erünsal'a
Armağan, c. 2 (İstanbul: Ülke Yayınları, 2014)